

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Факультет оперативно-рятувальних сил

(назва факультету/підрозділу)

Кафедра спеціальної хімії та хімічної технології

(назва кафедри)

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Теорія горіння та вибуху»

(назва навчальної дисципліни)

обов'язкова професійна

(обов'язкова загальна або обов'язкова професійна або вибіркова)

за освітньо-професійною програмою «Охорона праці»

(назва освітньої програми)

підготовки за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти

(найменування освітнього ступеня)

у галузі знань 26 «Цивільна безпека»

(код та найменування галузі знань)

за спеціальністю 263 «Цивільна безпека»

(код та найменування спеціальності)

Рекомендовано кафедрою спеціальної
хімії та хімічної технології на

(назва кафедри)

2021 - 2022 навчальний рік.

Протокол від «25» серпня 2021 року №1

Силабус розроблений відповідно до Робочої програми навчальної
дисципліни «Теорія горіння та вибуху»

(назва навчальної дисципліни)

Загальна інформація про дисципліну

Анотація дисципліни

Знання отримані під час вивчення навчальної дисципліни «Теорія горіння та вибуху» дозволяють розуміти основні положення теорії виникнення та розвитку процесів горіння, умови, за яких горіння може призвести до вибуху, методики розрахункового та експериментального визначення основних параметрів пожежовибухонебезпеки речовин та матеріалів, що використовуються у технологічних процесах, і умови, що впливають на можливість виникнення, розвитку, локалізації, ліквідації аварійної ситуації, пов'язаної з горінням; основні положення теорії припинення горіння, засоби та способи пожежогасіння.

Інформація про науково-педагогічного(них) працівника(ів)

Загальна інформація	Гапон Юліана Костянтинівна, викладач кафедри спеціальної хімії та хімічної технології факультету оперативно-рятувальних сил, к.т.н.
Контактна інформація	м. Харків, вул. Баварська, 7, кабінет №202, Робочий номер телефону – 370-32-93.
E-mail	yuliano4kah21@gmail.com
Наукові інтереси	параметри пожежної небезпеки речовин та матеріалів
Професійні здібності	глибоке знання даної та пов'язаної з нею дисциплін, використання допоміжних педагогічних технологій
Наукова діяльність за освітнім компонентом	публікація статей

Час та місце проведення занять з дисципліни

Аудиторні заняття з дисципліни проводяться згідно затвердженого розкладу (<http://rozklad.nuczu.edu.ua/timeTable/group>). Лабораторні заняття проводяться в аудиторіях № 152Ч, 102Б та 104Б. Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру: щовівторка з 15.30 до 17.00 в аудиторіях № 208Б, 152Ч. У разі додаткової потреби здобувача в консультації, час погоджується з викладачем.

Мета вивчення дисципліни: формування у здобувачів вищої освіти наукових уявлень щодо горіння і вибуху, умов які можуть призвести до виникнення горіння і вибуху, пожежовибухонебезпечних властивостей різних речовин та матеріалів, основ розвитку пожежі як надзвичайної ситуації, механізму припинення горіння, дії основних вогнегасних засобів під час визначення відповідності технологічної частини проекту вимогам нормативних правових актів з охорони праці та оцінювання небезпеки процесів виробництва.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма здобуття освіти	
	очна (денна)	заочна (дистанційна)
Статус дисципліни	обов'язкова професійна	
Рік підготовки	2-й	2-й
Семестр	4-й	4-й
Обсяг дисципліни:		
- в кредитах ЄКТС	4	4
- кількість модулів	2	2
- загальна кількість годин	120	120
Розподіл часу за навчальним планом:		
- лекції (годин)	24	4
- практичні заняття (годин)	16	2
- семінарські заняття (годин)		
- лабораторні заняття (годин)	20	2
- курсовий проект (робота) (годин)		
- інші види занять (годин)		
- самостійна робота (годин)	60	112
- індивідуальні завдання		
- підсумковий контроль	екзамен	

Передумови для вивчення дисципліни

Перелік дисциплін, які мають бути вивчені раніше: вища математика, фізика, хімія.

Результати навчання та компетентності з дисципліни

Відповідно до освітньої програми Охорона праці,
назва

вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити:

- досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання

Програмні результати навчання	ПРН
Пояснювати процеси впливу шкідливих і небезпечних чинників, що виникають у разі небезпечної події; застосовувати теорії захисту населення, території та навколишнього природного середовища від уражальних чинників джерел надзвичайних ситуацій, необхідні для здійснення професійної діяльності знання математичних та природничих наук.	6
Визначати фізичні, хімічні, біологічні та психофізіологічні шкідливі виробничі чинники та аналізувати безпечність виробничого устаткування.	11
Класифікувати речовини, матеріали, продукцію, процеси,	13

послуги та суб'єкти господарювання за ступенем їх небезпечності.	
Ідентифікувати небезпеки та можливі їх джерела, оцінювати ймовірність виникнення небезпечних подій та їх наслідки.	14
Обирати оптимальні способи та застосовувати засоби захисту від впливу негативних чинників хімічного, біологічного і радіаційного походження.	16
Аналізувати і обґрунтовувати інженерно-технічні та організаційні заходи щодо цивільного захисту, техногенної та промислової безпеки на об'єктах та територіях.	21
Знати властивості горючих речовин і матеріалів, механізм виникнення процесів горіння і вибуху.	26
Дисциплінарні результати навчання	<i>аббревіатура</i>
Обирати оптимальні заходи і засоби, спрямовані на зменшення професійного ризику, захист населення, запобігання надзвичайним ситуаціям.	
Аналізувати і обґрунтовувати інженерно-технічні та організаційні заходи щодо цивільного захисту, техногенної та промислової безпеки на об'єктах та територіях	

- формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Програмні компетентності (загальні та професійні)	ЗК, ПК
Здатність оперувати фізичними та хімічними термінами, розуміти сутність математичних, фізичних та хімічних понять та законів, які необхідні для здійснення професійної діяльності здатність до розуміння механізму процесів горіння і вибуху, обставин, дій та процесів, що спричиняють виникнення надзвичайної ситуації.	K14
Здатність до розуміння механізму процесів горіння і вибуху, обставин, дій та процесів, що спричиняють виникнення надзвичайної ситуації	K19
Очікувані компетентності з дисципліни	<i>аббревіатура</i>
Здатність обґрунтовувати та розробляти заходи, спрямовані на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, захист населення і територій від надзвичайних ситуацій, забезпечення безпечної праці та запобігання виникненню нещасних випадків і професійних захворювань	
Здатність до аналізу й оцінювання потенційної небезпеки об'єктів, технологічних процесів та виробничого устаткування для людини й навколишнього середовища.	

Програма навчальної дисципліни
Теми навчальної дисципліни:

МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ГОРІННЯ Й ВИБУХ. ВИНИКНЕННЯ ГОРІННЯ ТА ВИБУХУ.

Тема 1.1. Загальні відомості про природу процесу горіння й вибуху.

Горіння, як основний процес на пожежі. Значення законів виникнення, розвитку і припинення горіння в справі забезпечення пожежовибухонебезпеки об'єктів промисловості і сільськогосподарського виробництва. Класифікація процесів горіння: кінетичне і дифузійне, гомогенне і гетерогенне, ламінарне і турбулентне, дефлаграційне і детонаційне горіння, особливості кожного виду горіння. Класифікація видів вибуху. Основні теорії, що пояснюють протікання процесу горіння. Складання стехіометричних рівнянь процесу горіння речовин в повітрі.

Тема 1.2. Матеріальний і тепловий баланс процесів горіння.

Матеріальний баланс процесу горіння. Особливості розрахунку об'єму повітря, необхідного для повного згоряння індивідуальних речовин, газових сумішей і речовин складного складу, які знаходяться в різному агрегатному стані. Коефіцієнт надлишку повітря. Продукти горіння, розрахунок об'єму і складу продуктів горіння при повному і неповному згорянні речовин. Дим, небезпека диму, токсичність продуктів горіння на пожежі.

Теплові ефекти реакції горіння. Розрахунок теплотворної здатності горючого матеріалу, нижча і вища теплота згоряння. Тепловий баланс процесу горіння. Теплота і температура горіння, особливості визначення температури горіння речовин. Розрахунок температури горіння.

Тема 1.3. Пожежовибухонебезпечні газо-, паро- і пилоповітряні суміші. Концентраційні межі поширення полум'я.

Умови виникнення горіння. Область займання кінетичних сумішей. Граничні параметри процесу горіння, залежність параметрів горіння від концентрації горючої речовини та окислювача в газоповітряній суміші. Концентраційні межі поширення полум'я, їх значення для оцінки небезпеки газо-, паро-, та пилоповітряних сумішей. Залежність концентраційних меж від початкової температури, тиску, потужності джерела запалювання, наявності флегматизаторів. Способи розрахункового і експериментального визначення концентраційних меж поширення полум'я і встановлення ступеню небезпеки фактичної концентрації паро- газоповітряних сумішей. Засоби практичного визначення фактичної концентрації парів і газів у повітрі.

Тема 1.4. Види виникнення горіння. Самоспалахування, тепловий і ланцюговий вибухи. Види та особливості самозаймання. Запалювання нагрітим тілом і електричним розрядом.

Умови, які необхідні для виникнення горіння, види виникнення горіння. Елементи теплової теорії самоспалахування. Співвідношення між тепловиділенням і тепловіддачею в системі при самоспалахуванні. Графічне та математичне відображення критичних умов самоспалахування, період індукції.

Температура самоспалахування. Фактори, що впливають на температуру самоспалахування: природа горючої речовини (склад та будова молекули), склад горючої суміші (вміст горючої речовини, окислювача, негорючих газів, каталізаторів та інгібіторів), умови, в яких знаходиться горюча суміш (об'єм та форма судини, тиск, початкова температура). Мінімальна і стандартна температури самоспалахування. Розрахункове та експериментальне визначення температури самоспалахування пари і газів у повітрі.

Самозаймання. Види самозаймання – хімічне, фізичне, теплове та мікробіологічне. Умови, що призводять до виникнення самозаймання. Температура самонагрівання, розрахунок критичних умов теплового самозаймання. Самозаймання вугілля та рослинних матеріалів. Особливості хімічного самозаймання при контакті речовин з водою, киснем повітря, при контакті з газоподібними, рідкими і твердими окислювачами. Особливості самозаймання жирів і масел..

Загальні та відмітні особливості процесів самоспалахування і запалювання. Види джерел запалювання. Механізм займання горючих систем джерелами запалювання. Критичні умови вимушеного займання. Елементи теплової теорії займання нагрітим тілом. Фактори, що впливають на температуру запалювання.

Мінімальна енергія запалювання. Фактори, що впливають на мінімальну енергію запалювання. Підпалювальна здатність фрикційних іскор. Розрахункове визначення здатності фрикційної іскри до підпалювання горючої системи. Значення достовірної оцінки критичних параметрів джерел запалювання для забезпечення пожежо- і вибухобезпечних умов праці, встановлення причин запалювання горючих речовин.

МОДУЛЬ 2. ПОШИРЕННЯ ГОРІННЯ. ПРИПИНЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ПРОЦЕСІВ ГОРІННЯ

Тема 2.1. Дефлаграційне горіння газо- пароповітряних і пилоповітряних сумішей. Теплова й дифузійна теорії поширення полум'я. Нормальна швидкість горіння. Ударні хвилі й детонація. Об'ємні вибухи паро-, газоповітряних сумішей. Потужність вибуху.

Види кінетичного горіння газових сумішей. Елементи дифузійної і теплової теорії поширення полум'я. Фронт полум'я, зони фронту полум'я, процеси, що відбуваються в підготовчій зоні та зоні горіння. Нормальна швидкість поширення полум'я. Фактори, що впливають на нормальну швидкість поширення горіння,: початкова температура, тиск, склад суміші, вид горючої речовини. Вибух, перехід кінетичного дефлаграційного горіння в детонацію, визначення максимального тиску при вибуху.

Загальні закономірності горіння рідин. Випарування рідин. Насичена пара і її властивості, залежність тиску насиченої пари від температури рідини. Температурні межі поширення полум'я, способи розрахункового і експериментального визначення температурних меж поширення полум'я для

рідин різного складу. Практичне значення температурних меж поширення полум'я для забезпечення безпечних умов при роботі, зберіганні та транспортуванні горючих рідин.

Фізико-хімічні процеси, що протікають при запалюванні рідин на відкритому просторі. Температура спалаху і температура займання рідини, розрахункові і експериментальні способи їх визначення. Фактори, що впливають на температуру спалаху рідини. Механізм поширення полум'я по поверхні рідини. Лінійна швидкість поширення горіння по поверхні рідини. Аналіз впливу природи горючої рідини, вмісту негорючих компонентів, початкової температури, загального тиску, швидкості вітру та інших чинників на величину швидкості поширення полум'я.

Механізм вигорання рідин. Тепло- і масообмін при горінні рідини. Фактори, що впливають на масову швидкість вигорання рідин. Прогрів рідини вглиб при сталому горінні, рідини першого та другого роду. Механізм утворення гомотермічного шару. Спінювання і викид рідин при горінні в резервуарі, причини, умови і механізм цих процесів.

Вибух газопароповітряних сумішей на відкритому просторі та у приміщенні. Тротиловий еквівалент вибуху. Утворення ударної хвилі, надлишкового тиску вибуху. Вражаючі наслідки вибуху.

Класифікація твердих горючих матеріалів по хімічному складу та поведінці при нагріванні. Загальні закономірності виникнення горіння твердих матеріалів, поле температур в зоні горіння та в твердому матеріалі. Механізм поширення горіння по поверхні твердих горючих матеріалів. Лінійна швидкість поширення горіння по поверхні твердих матеріалів. Фактори, що впливають на швидкість поширення горіння.

Горіння целюлозовмісних матеріалів. Тління, особливості тління.

Загальні закономірності та особливості горіння термопластичних та реопластичних полімерів. Основні методи зниження горючості пластмас. Горючі метали. Особливості горіння металів.

Горіння пило-повітряних сумішей, властивості пилу. Механізм виникнення та поширення горіння по пило-повітряним сумішам. Особливості горіння аерозолі та аерогелю, параметри, що характеризують пожежну небезпеку пилу в різних станах. Чинники, що впливають на нижню концентраційну межу поширення полум'я по пило-повітряній суміші. Способи розрахункового та експериментального визначення нижньої концентраційної межі і фактичної концентрації пилу в повітрі. Визначення класу пожежовибухонебезпеки пило-повітряних сумішей.

Тема 2.2. Поширення горіння в огороженні.

Визначення пожежі. Явища на пожежі. Небезпечні фактори пожежі. Стадії розвитку пожежі. Основні параметри пожежі. Класифікація пожеж.

Загальні закономірності розвитку пожеж в огороженні. Критичний час розвитку пожежі в огороженні. Температурний режим пожежі в огороженні. Прогнозування температурного режиму залежно від умов протікання процесу горіння на пожежі, розрахунок температури пожежі в приміщенні. Механізм газообміну при пожежі в закритому приміщенні.

Поняття нейтральної зони, залежність положення нейтральної зони від умов газообміну. Розрахунок висоти нейтральної зони на пожежі. Способи регулювання газообміну та висоти нейтральної зони на пожежі.

Тема 2.3. Теплова теорія погасання. Вогнегасні речовини.

Сутність граничних параметрів горіння. Межі горіння по концентрації горючої речовини, окисника та негорючих добавок у зоні горіння. Теплова теорія припинення горіння. Методи, способи та прийоми припинення горіння на пожежі і запобігання виникнення горіння в умовах технологічних процесів.

Тема 2.4. Способи припинення та запобігання процесів горіння.

Вогнегасні речовини, загальні вимоги. Класифікація вогнегасних речовин по домінуючому впливу на зону горіння. Характеристика основних вогнегасних засобів. Принципи вибору та використання вогнегасної речовини залежно від класу пожежі. Основні параметри гасіння пожежі: критична та оптимальна інтенсивність подачі в зону горіння, питома та загальна витрата вогнегасної речовини, показник ефективності гасіння, коефіцієнт використання вогнегасного засобу. Практичне використання параметрів пожежогасіння для організації бойових дій при гасінні пожежі.

Запобігання вогнегасних засобів для припинення та запобігання горіння в закритих технологічних апаратів. Розрахунок флегматизуючої концентрації. Дослідження механізму припинення горіння способом розбавлення.

Розподіл дисципліни у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять:

Назви модулів і тем	Заочна (дистанційна)					
	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські) заняття	лабораторні заняття (інші види занять)	самостійна робота	модульна контроль на робота	
4- й семестр						
Модуль 1 ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ГОРІННЯ Й ВИБУХ. ВИНИКНЕННЯ ГОРІННЯ ТА ВИБУХУ.						
Тема 1.1. Загальні відомості про природу процесу горіння й вибуху	12	-	-	-	12	-
Тема 1.2. Матеріальний і тепловий баланс процесів горіння.	12	-	-	-	10	2
Тема 1.3. Пожежо-вибухонебезпечні газо-, паро- і пилоповітряні суміші. Концентраційні межі поширення полум'я.	16	-	-	-	12	4

Тема 1.4. Види виникнення горіння. Самоспалахування, тепловий і ланцюговий вибухи. Види та особливості самозаймання. Запалювання нагрітим тілом і електричним розрядом	20	2	2	-	12	4
Разом за модулем 1	60	4	2	-	44	10
4- й семестр						
Модуль 2 ПОШИРЕННЯ ГОРІННЯ. ПРИПИНЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ ПРОЦЕСІВ ГОРІННЯ						
Тема 2.1. Дефлаграційне горіння газо паро повітряних і пилоповітряних сумішей. Теплова й дифузійна теорії поширення полум'я. Нормальна швидкість горіння. Ударні хвилі й детонація. Об'ємні вибухи паро-, газоповітряних сумішей. Потужність вибуху	16	2	-	2	12	-
Тема 2.2. Поширення горіння в огороженні	12	-	-	-	10	2
Тема 2.3. Теплова теорія погасання. Вогнегасні речовини.	16	-	-	-	12	4
Тема 2.4. Способи припинення та запобігання процесів горіння.	16	-	-	-	12	4
Разом за модулем 2	60	2	-	2	46	10
Разом	120	6	2	2	90	20

Орієнтовна тематика індивідуальних завдань

- Розрахунок кольору дифузійного полум'я інд. речовини. Складання стехіометричних рівнянь реакції горіння.
- Розрахунок об'єму повітря та продуктів горіння для згоряння інд. речовини.
- Розрахунок теплоти згоряння та температури горіння інд. речовини.
- Розрахунок КМПП суміші газів та індивідуальної речовини
- Розрахунок температури самоспалахування речовини.
- Розрахунок максимального тиску вибуху інд. речовини.
- Розрахунок тиску насиченої пари та ТМПП інд. речовини.
- Розрахунок температури спалаху інд. речовини.

- Розрахунок розвитку та визначення параметрів пожежі класу «А» в огороженні.
- Розрахунок зон ураження вибуху паро-газоповітряної хмари.
- Розрахунок безпечної відстані від факелу газового фонтану.
- Розрахунок температури пожежі, висоти нейтральної зони пожежі в огороженні.
- Розрахунок параметрів припинення пожежі класу «В» в огороженні негорючим газом

Оцінювання освітніх досягнень здобувачів вищої освіти

Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: індивідуальних розрахункових завдань за темами навчального курсу та складання екзамену.

Оцінювання рівня освітніх досягнень здобувачів за освітніми компонентами, здійснюється за 100-бальною шкалою, що використовується в НУЦЗ України з переведенням в оцінку за рейтинговою шкалою - ЄКТС та в 4-бальну шкалу.

Таблиця відповідності результатів оцінювання знань з навчальної дисципліни за різними шкалами

За 100-бальною шкалою, що використовується в НУЦЗ України	За рейтинговою шкалою (ЄКТС)	За 4-бальною шкалою
90–100	A	відмінно
80–89	B	добре
65–79	C	
55–64	D	задовільно
50–54	E	
35–49	FX	незадовільно
0–34	F	

Критерії оцінювання

Форми поточного та підсумкового контролю

Поточний контроль проводиться у формі фронтального та індивідуального опитування, виконання індивідуальних розрахункових завдань.

Підсумковий контроль проводиться у формі екзамену.

Розподіл та накопичення балів, які отримують здобувачі, за видами навчальних занять та контрольними заходами з дисципліни

Вид навчальної роботи		Кількість	Максимальний бал за вид навчальної роботи	Загальна максимальна сума балів
I. Поточний контроль				
Модуль	Лекції*	2	15	30

№ 1	Семінари	0	0	0
	Практичні заняття*	1	10	0
	Лабораторні роботи*	0	0	10
Разом за модуль № 1				40
Модуль № 2	Лекції*	1	10	10
	Семінари	0	0	0
	Практичні заняття*	0	0	0
	Лабораторні роботи*	1	10	10
Разом за модуль № 2				20
Разом за поточний контроль				60
II. Індивідуальна самостійна робота (контрольно-розрахункова робота «Розрахунок параметрів вибуху»)				20
III. Письмовий екзамен				20
Разом за всі види навчальної роботи				100

* види навчальних занять та контрольні заходи для обов'язкового виконання.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми освітнього процесу: поточне оцінювання рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять; оцінка (бали)

Поточний контроль.

Критерієм поточного оцінювання знань здобувачів на практичному та лабораторному заняттях є оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) за набутими навичками під час вивчення теоретичного матеріалу та виконання завдань практичних та лабораторних робіт.

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на практичному занятті та лабораторному занятті (оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів).

При оцінюванні рівня знань, виявлених під час проведення практичного заняття, за основу слід брати повноту і правильність виконання завдань та керуватись Положенням про організацію освітнього процесу в університеті, затвердженого наказом НУЦЗ України від 01.11 2019 року № 211.

Порядок оцінювання:

Бали	Критерії оцінювання	
	Індивідуальне, фронтальне або письмове опитування	Тестовий контроль
9-10	Послідовна і повна відповідь на поставлені запитання.	90 – 100 % вірних відповідей
8-8,9	У відповіді зроблена не принципова помилка несуттєвого характеру, при повних знаннях програмного	80-89 % вірних відповідей

	матеріалу.	
6,5-7,9	У відповіді зроблені деякі неprinципові помилки, несуттєвого характеру, при повних знаннях програмного матеріалу	65-79 % вірних відповідей
5,5-6,4	У відповіді зроблено деякі помилки, при не повних знаннях програмного матеріалу.	55-64 % вірних відповідей
5,0-5,4	Недостатня повнота викладення матеріалу, наявність неточностей при викладенні теоретичних питань. Порухення логічної послідовності викладення матеріалу.	50-54 % вірних відповідей
3,5-4,9	Відсутність знань по більшій частині матеріалу, погане засвоєння положень курсу.	35-49 % вірних відповідей
0,1-3,4	Відсутність знань по матеріалу дисципліни, не засвоєння положень курсу.	1-34 % вірних відповідей

* під час оцінювання відповіді, викладач визначає отриману кількість балів здобувачем у встановлених інтервалах. Під час визначення кількості балів, в межах певного інтервалу, необхідно враховувати наступні критерії: вірно сформульовані визначення та розкриті основні положення курсу; використання спеціальної термінології без спотворень; наявність формул для розрахунків.

Модульний контроль.

Модульний контроль здійснюється за результатами накопичення балів під час виконання лабораторних робіт, індивідуальних розрахункових завдань при самостійній роботі, відповідей на усні запитання під час занять.

Підсумковий контроль.

Формою підсумкового контролю є здача контрольно-розрахункової роботи «Розрахунок параметрів вибуху» та іспит, який здійснюється методом роздільної перевірки рівня теоретичних знань, а також якості практичної підготовки. Критерії виставлення оцінки за КРР та іспит (оцінюється від 0 до 20 балів):

Бали	Критерії оцінювання	
	Письмове опитування	Тестовий контроль
18-20*	Послідовна і повна відповідь на поставлені запитання.	90-100 % вірних відповідей
16-17,8*	У відповіді зроблена неprinципова помилка несуттєвого характеру, при повних знаннях програмного матеріалу.	80-89 % вірних відповідей
13-15,8*	У відповіді зроблені деякі неprinципові помилки, несуттєвого характеру, при повних знаннях програмного матеріалу.	65-79 % вірних відповідей

11-12,8*	У відповіді зроблено деякі помилки, при не повних знаннях програмного матеріалу.	55-64 % вірних відповідей
10-10,8*	Недостатня повнота викладення матеріалу, наявність неточностей при викладенні теоретичних питань. Порушення логічної послідовності викладення матеріалу.	50-54 % вірних відповідей
7-9,8*	Відсутність знань по більшій частині матеріалу, погане засвоєння положень курсу.	35-49 % вірних відповідей
0,2-6,8*	Відсутність знань по матеріалу дисципліни, не засвоєння положень курсу.	1-34 % вірних відповідей

** під час оцінювання відповіді, викладач визначає отриману кількість балів здобувачем у встановлених інтервалах. Під час визначення кількості балів, в межах певного інтервалу, необхідно враховувати наступні критерії: вірно сформульовані визначення та розкриті основні положення курсу; використання спеціальної термінології без спотворень; наявність формул для розрахунків.*

Перелік теоретичних питань для підготовки до екзамену:

1. Сутність процесу горіння як окислювально-відновного процесу. Повітря та його склад. Складання рівнянь реакції горіння.
2. Умови виникнення і гальмування процесу горіння. Класифікація процесів горіння: гомогенне та гетерогенне, дифузійне та кінетичне, дефлаграційне та детонаційне, ламінарне та турбулентне.
3. Полум'я, структура і колір полум'я. Температурний режим полум'я, процеси, що відбуваються в різних зонах.
4. Перекісна теорія Баха. Види перекисів, їх небезпека.
5. Процеси, що відбуваються в зоні горіння з точки зору теорії ланцюгових реакцій Семенова. Розгалужені та нерозгалужені ланцюгові реакції, швидкість протікання ланцюгової реакції.
6. Матеріальний баланс процесу горіння, повне та неповне згоряння. Продукти горіння, їх склад, класифікація. Дим та його небезпека на пожежі. Методи визначення об'єму продуктів горіння.
7. Екзотермічні та ендотермічні реакції. Складання термохімічних рівнянь реакції горіння. Теплота утворення хімічних речовин, закон Г.І. Гесса.
8. Енергетичний баланс процесу горіння. Види теплот згоряння (нижча, вища, молярна, масова, об'ємна), методи визначення теплоти згоряння індивідуальних речовин.
9. Пожежна навантага. Методи визначення теплоти згоряння складних речовин. Практичне значення теплоти згоряння для оцінювання горючості речовин.
10. Температура горіння речовини. Види температур горіння: калориметрична, теоретична, адіабатична та практична температура горіння.
11. Способи визначення температури горіння. Фактори, що впливають на температуру горіння. Практичне значення температури горіння в умовах пожежі.
12. Особливості процесу виникнення горіння. Види виникнення горіння,

подібність та відмінність самоспалахування, самозаймання та вимушеного запалювання.

13. Самоспалахування речовин та матеріалів. Період індукції, фактори, що впливають на період індукції.

14. Теплова теорія самоспалахування. Графічне та математичне відображення критичних умов самоспалахування.

15. Фактори, що впливають на температуру самоспалахування. Залежність температури самоспалахування від виду горючої речовини, складу горючої суміші, умов навколишнього середовища.

16. Розрахунок допустимої температури нагріву поверхні технологічного обладнання. Способи зниження пожежної небезпеки технологічного процесу. Принцип роботи вогнеперешкоджувачів.

17. Сутність процесу самозаймання. Відмінні особливості процесу самозаймання від самоспалахування. Класифікація процесів самонагрівання при самозайманні. Умови, що сприяють процесу самозаймання.

18. Мікробіологічне самозаймання. Механізм самозаймання рослинних матеріалів: причини, умови, заходи профілактики.

19. Хімічне самозаймання. Особливості самозаймання речовин при контакті з киснем повітря, пірофорні речовини та сполуки. Причини самозаймання, заходи профілактики.

20. Хімічне самозаймання. Особливості самозаймання речовин при контакті з водою, причини, умови та заходи профілактики.

21. Фізичне самозаймання речовин. Особливості самозаймання вугілля, причини самонагрівання, умови та заходи профілактики процесу.

22. Самозаймання жирів та олій. Йодне число жиру, його значення як показника схильності до самозаймання. Причини й умови самозаймання жирів та олій. Заходи профілактики.

23. Механізм теплового самозаймання матеріалів: причини, умови, заходи профілактики.

24. Вимушене запалювання горючої суміші. Відмінність вимушеного запалювання від самоспалахування. Запалювання нагрітим тілом.

25. Види джерела запалювання. Період індукції, процеси, що протікають в горючій суміші за період індукції. Фактори, що впливають на період індукції.

26. Запалювання горючих сумішей електричними розрядами. Теплова теорія вимушеного запалювання електричними розрядами. Вплив потужності розряду на процес запалювання.

27. Запалювання горючих сумішей фрикційними іскрами.

28. Кінетичне горіння газів. Швидкість поширення фронту полум'я, характеристика фронту полум'я та основні фактори, що впливають на швидкість поширення горіння.

29. Види кінетичного горіння газів. Дефлаграційне горіння газів, процеси, що відбуваються у фронті полум'я. Теплова та дифузійна теорії поширення кінетичного горіння.

30. Перехід дефлаграційного горіння до детонації. Вибух, розрахункове визначення тиску вибуху. Практичне значення максимального тиску вибуху.

31. Концентраційні межі поширення полум'я газів. Фактори, що впливають на КМПП.
32. Практичне значення концентраційних меж розповсюдження полум'я, методика розрахунку КМПП.
33. Насичена пара та її властивості. Тиск насиченої пари, її характеристика та небезпека. Розрахунок фактичної концентрації насиченої пари рідини за даної температури.
34. Випаровування рідин у відкритий та закритий простір. Фактори, що впливають на швидкість випаровування. Основні параметри, що характеризують пожежну небезпеку рідин у відкритому та закритому просторі.
35. Температурні межі поширення полум'я рідин ТМПП. Зв'язок концентраційних та температурних меж поширення полум'я. Методи визначення ТМПП.
36. Фактори, що впливають на температурні межі розповсюдження полум'я. Практичне значення температурних меж.
37. Температура спалаху рідин. Методи розрахункового та експериментального визначення температури спалаху. Відмінність температури спалаху від температури займання. Практичне значення температури спалаху.
38. Механізм поширення полум'я по поверхні горючих рідин. Фактори, що впливають на швидкість поширення горіння.
39. Процеси, що протікають при сталому горінні рідин. Розподіл температур першого і другого роду.
40. Визначення ступеня небезпеки горючих рідин за даних умов. Робочі температури під час зберігання, переробки та при транспортуванні горючих рідин.
41. Горіння твердих горючих матеріалів ТГМ. Класифікація, ТГМ першого та другого роду. Фактори, що впливають на швидкість поширення полум'я по поверхні ТГМ.
42. Особливості горіння целюлозних матеріалів. Дві фази горіння деревини на пожежі. Процес перевуглення.
43. Сутність процесу тління. Особливості тління. Перехід тління в полум'яне горіння.
44. Особливості горіння металів. Класифікація металів, явища і процеси, що супроводжують горіння металів.
45. Полімерні матеріали, класифікація, пожежна небезпека. Особливості горіння термопластів та термореактивних полімерів.
46. Пил як дисперсна система. Класифікація пилу. Властивості пилу, що визначають його пожежовибухонебезпеку.
47. Горіння пилу. Відмінність горіння пилу в осілому та завислому стані.
48. Елементи теорії кінетичного горіння пилоповітряних систем. Відмінність горіння пилоповітряних систем від кінетичного горіння газів. Фактори, що впливають на вибухонебезпеку пилу.
49. Оцінка пожежовибухонебезпеки речовин та матеріалів. Параметри

пожежної небезпеки речовин. Умови запобігання запалюванню горючих речовин в умовах технологічних процесів.

50. Поняття про пожежу. Класифікація, фази розвитку та стисла характеристика процесів за фазами розвитку пожежі.

51. Загальні та окремі явища, що супроводжують пожежу, їх стисла характеристика. Зони на пожежі, їх характеристика, межі зон. Параметри пожежі.

52. Особливості розвитку пожежі класу А. Пожежі на відкритому просторі і в огороженні, відмінні особливості.

53. Особливості розвитку пожежі класу В. Явища скипання та викиду рідин при горінні резервуарів. Причини, умови та заходи попередження скипання та викиду.

54. Умови виникнення пожеж класу В. Модель розвитку пожежі в резервуарному парку.

55. Особливості розвитку пожежі класу С. Небезпечні фактори пожежі. Методика визначення безпечної відстані від факела фонтана, що горить.

56. Особливості розвитку пожежі в огороженні. Поняття про температурний режим пожеж, основні моделі.

57. Інтегральна модель температурного режиму пожежі в огорожі. Фактори, що впливають на температуру пожежі в огороженні. Методика визначення температури пожежі за номограмою.

58. Газообмін на пожежі, основні закономірності. Причини виникнення газообміну при пожежі в огороженні.

59. Поняття про нейтральну зону. Фактори, що впливають на висоту нейтральної зони. Стисла характеристика пожеж, що регулюються газообміном та пожежною навантагою.

60. Основи теплової теорії припинення горіння. Температура погасання, критичні параметри процесу горіння.

61. Вогнегасні засоби. Загальні вимоги до вогнегасних засобів, класифікація та основи вибору вогнегасного засобу.

62. Основні параметри пожежогасіння, їх взаємозв'язок.

63. Припинення горіння методом охолодження. Умови, процеси, що супроводжують припинення горіння. Охолоджуючі вогнегасні речовини та їх стисла характеристика.

64. Припинення горіння з використанням води. Механізм та процеси, що призводять до припинення горіння. Методи підвищення ефективності використання води як вогнегасного засобу.

65. Припинення горіння методом ізоляції. Вогнегасні речовини, що ізолюють.

66. Процеси, які відбуваються при припиненні горіння повітряно-механічними пінами. Властивості вогнегасних пін.

67. Механізм припинення горіння інертними газами. Показник ефективності вогнегасної дії різних флегматизаторів.

68. Механізм припинення горіння вогнегасними речовинами, що розріджують. Запобігання виникненню горіння флегматизацією, методика

розрахунку флегматизуючої концентрації.

69. Інгібування горіння. Принцип припинення горіння інгібіторами за тепловою теорією припинення горіння та теорії ланцюгових реакцій. Види інгібіруючих вогнегасних речовин.

70. Вогнегасні порошки та їх види та характеристика. Механізм припинення горіння вогнегасними порошками.

Політика викладання навчальної дисципліни

1. Активна участь здобувача в обговоренні навчальних питань, попередня підготовка до практичних та лабораторних занять за рекомендованою літературою, якісне і своєчасне виконання завдань.
2. Сумлінне дотримання розкладу занять з навчальної дисципліни (здобувачі вищої освіти, які запізнилися на заняття, до заняття не допускаються).
3. Користування мобільними пристроями під час заняття дозволяється тільки з дозволу викладача з навчальною метою.
4. Здобувач вищої освіти дотримується політики доброчесності під час виконання самостійної або індивідуальної роботи, не допускаючи антиплагіату.
5. У разі відсутності на лабораторній роботі з поважних причин термін її відпрацювання після повертання в учбовий процес – 10 днів; несвоєчасного виконання поставленого індивідуального завдання потребує його захисту з отриманням оцінки відповідно до проявленої обізнаності щодо ходу розрахунків та відповідного теоретичного матеріалу.
6. Здобувач вищої освіти має право дізнатися про свою кількість накопичених балів у викладача навчальної дисципліни та вести власний облік цих балів.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Базова література

1. Тарахно О.В., Трегубов Д. Г., Жернокльов К. В., Коврегін В. В. Основні положення процесу горіння. Виникнення процесу горіння. Навчальний посібник. Х.: НУЦЗУ, 2020. 408 с.
2. Тарахно О.В. , Жернокльов К.В., Трегубов Д.Г. Електронний підручник з дисципліни "Теорія розвитку та припинення горіння. 80 Min / 700 MB. Х.: УЦЗУ, 2007.
3. Тарахно О.В. Жернокльов К.В., Баланюк В.М. Лабораторний практикум з курсу «Теорія розвитку та припинення горіння» / Тарахно О.В., Харків: АЦЗУ, 2004. 193 с.
4. Тарахно О.В., Жернокльов К.В., Трегубов Д.Г. Методичні рекомендації до вивчення курсу «Теорія розвитку та припинення горіння». Харків : НУЦЗУ, 2013. 222 с.
5. Тарахно О.В., Жернокльов К.В., Трегубов Д.Г. та ін. Теорія розвитку та припинення горіння. Практикум. У 2-х ч. Х.: НУЦЗУ, КП «Міська друкарня», 2010. 822 с.
6. Тарахно О.В. Теоретичні основи пожежовибухонебезпеки. Харків: АЦЗУ,

2006. 395 с.

7. Тарахно Е.В., Жерноклев К.В., Трегубов Д.Г. и др. Теория развития и прекращения горения. Кокшетау: КТИ, 2017. 400 с.
8. Тарахно Е.В., Трегубов Д.Г., Жерноклев К.В., Хасанова Г.Ш., Казьяхметова Д.Т. Теория развития и прекращения горения. Практикум. Часть II: Учебное пособие. Кокшетау: КТИ КЧС МВД Республики Казахстан, 2019. 126 с.
9. Тарахно О.В., Шаршанов А.Я. Фізико-хімічні основи використання води в пожежній справі. Харків, 2004. 252с.
10. Сенчихін Ю.М., Тарахно О.В., Дерев'яно І.Г. та ін. Довідник керівника гасіння пожежі. К.: УНДЦЗ, 2017. 195 с.
11. Шандиба В.А., Косточка В.П. Специальная химия. М.: ХПТУ, 1983. 72 с.
12. Гузенко В.А., Метельов О.В., Неклонський І.М. Пожежна тактика, організація та проведення аварійно-рятувальних робіт : Метод. рекомендації. Х.: УЦЗУ, 2007 . 100 с.
13. Корольченко А.Я., Корольченко Д.А. Пожаровзрывоопасность веществ и материалов и средства их тушения. ч. I. та II. М.: Пожнаука, 2004. 1488 с.
14. Таубкин С.И. Пожар и взрыв, особенности их экспертизы. М., 2000. 600 с.
15. Варнатц Ю. Маас У., Диббл Р. Горение. Физические и хим.. аспекты, моделирование, эксперимент, образование загрязняющих веществ. М.: Физматлит, 2003. 352 с.
16. Абрамов Ю.А. Киреев А.А. Гелеобразующие огнетушащие и огнезащитные средства повышенной эффективности. Монография. Х.: НУЦЗУ, 2015. 250 с.

Допоміжна література

17. Кулешов М.М. Довідник молодого фахівця пожежної справи. Х.: УЦЗУ, 2007. 424 с.
18. Єлагін Г.І. та ін. Основи теорії розвитку та припинення горіння. Ч.: ЧПБ, 2005. 350 с.
19. Криса И., Олышанский В. Идентификация параметров очагов самонагревания растительного сырья. Харьков: Пожинформтехника, 2002. 152 с.
20. Рябова І.Б., Сайчук І.В., Шаршанов А.Я. Термодинамика і теплопередача у пожежній справі. Х.: АПБУ, 2002. 352 с.

Інформаційні ресурси

1. academy.apbu.edu.ua/rus/mbank/ (Електронний банк методичної літератури НУЦЗУ).
2. <https://youtube.com/playlist?list=PL6ZCVPJl66loPiFNPJoBarqd5dYe38v7u> (Відеокурс з «Теорії розвитку та припинення горіння»).

Розробник(и):

Викладач кафедри
Спеціальної хімії та хімічної
технології, кандидат технічних
наук

Юліана ГАПОН
(Власне ім'я ПРИЗВИЩЕ)